

Provinciale Vormings- en Ondersteuningscel

VCLB Vlaams-Brabant en Hoofdstedelijk Gewest Brussel

Marleen Sterckx

Provinciaal verantwoordelijke Psychisch- en Sociaal Functioneren

Gendarmeriestraat 63 – 1800 Vilvoorde – 02/251.15.55.

marleen.sterckx@clbnwb.be

Bijlagen bij de presentatie “Juf, ik wil straks niet naar huis”

én bij het document

“Handelen van school en CLB bij kindermishandeling gesitueerd in het zorgcontinuüm”

Doelgroep : Directies, leerkrachten, zorgleerkrachten, leerlingenbegeleiders.

Bijlage 1 : Beslissingen nemen bij (een vermoeden van) kindermishandeling

Bijlage 2 : Signaleren kan je leren

Bijlage 3 : Inschatten van onveiligheid en dringendheid

Bijlage 4 : Gesprek met de leerling

Bijlage 5 : Gesprek met de ouders

Bronnen en inspiratie

- Team Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Vlaams-Brabant
- Werkboek Kindermishandeling Dagje Boets
- Klasse
- Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie (Nederland)
- AMK (Nederland)

PVOC - Marleen Sterckx

Provinciaal verantwoordelijke Psychisch- en Sociaal Functioneren Vlaams-Brabant en Hoofdstedelijk Gewest Brussel
marleen.sterckx@clbnwb.be

BIJLAGE 1 : BESLISSINGEN NEMEN BIJ (EEN VERMOEDEN VAN) KINDERMISHANDELING

Twee vragen zijn belangrijk in het beslissingsproces :

1. **Moeten we ons zorgen maken ?**

Wat weten we over/van het kind, de ouders, de context rond het gezin, ... ?

(voornamelijk “casuskenmerken”)

2. **Moeten we iets doen ?**

Deze vraag situeert zich op 2 niveau's :

- op vlak van de organisatie : Wat is de visie van de school ? Wat zegt de wet ? Wat is onze opdracht ? ...

- op persoonlijk vlak : Wat kan ik ? Wat denk ik ? Wat voel ik ? Wat durf ik ? Kennis ?
Ervaring ? Welke dilemma' spelen ?

Voorbeelden van dilemma's bij leerkrachten :

Ik kan me niet voorstellen dat deze ouders mishandelen.

Als ik met de leerling ga praten krijgt deze nog meer klappen of verandert hij van school.

Het is niet mijn taak als leerkracht om gesprekken te voeren met ouders. De school is er om les te geven.

Als leerkracht heb ik een vertrouwensrelatie met de leerling en zijn ouders. Als ik mijn vermoedens bespreek, schaad ik deze relatie.

Ik ben bang om met de ouders te spreken, ze gaan misschien agressief reageren.

Laat de deskundigen/externen het gesprek maar voeren met de ouders.

Een klap is toch niet zo erg ? Van klappen ben ik zelf groot geworden.

Ik wil geen slapende honden wakker maken. De leerling zit hier veilig op school, hier is het enige rustpunt voor hem.

Er zijn zulke lange wachtlijsten dat het veel te lang duurt voor er eindelijk hulp komt voor de leerling.

Scholen moeten alles maar doen, waar halen we de tijd vandaan ?

Ik wil me richten op mijn primaire taak, anders raakt het mij te veel.

Ik heb beloofd aan de leerling om er met niemand over te praten.

Herken je deze dilemma's ? Praat erover met een collega, met het zorgteam, met de CLB-begeleider → niets doen is geen optie !

Waarom wèl actie ondernemen ?

Bij mishandeling worden aan kinderen kansen ontnomen tot veilige hechting en verbondenheid om te ontplooiën tot autonome volwassenen, de normale ontwikkeling van de hersenen loopt risico op verstoring, alle energie gaat naar overlevingsstrategieën, en het kind zit gevangen in een spiraal van moeilijkheden.

De toekomst van deze kinderen wordt gehypothekeerd door een hoog risico op problemen. Voorbeelden : psychiatrische stoornissen, opnieuw slachtoffer worden, ontwikkeling van dadergedrag (voortzetting "cycle of violence").

Slecht 1/3 van de slachtoffers groeit redelijk "ongeschonden" op.

Hulpverlening is beschermend.

Onderzoek wijst aan dat volgende factoren de schade beperken :

- een hulpverlenende tussenkomst in de jeugdijaren
- terugkeren met het gezin naar een veilig samenleven
- het steunen van het kind
- contact houden met leeftijdsgenoten
- contact houden met een veilige, affectieve, zorgende volwassenen

Actie onderneem je niet alleen. Spreek erover en laat je ondersteunen door het zorgteam op school, het CLB en/of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling

BIJLAGE 2 : SIGNALEREN KAN JE LEREN

Alert “zijn” en signalen “zien” in 3 basisstappen

1. Opmerken

Het opmerken van kindermishandeling begint meestal met een intuïtief gevoel van verontrusting. Wat is er met deze leerling aan de hand ? Het is belangrijk om op dit gevoel te vertrouwen.

2. Onderbouwen

Onderbouw dit gevoel door gericht te kijken naar een leerling.

3. Ongerustheid delen

Spreek er daarna over met een collega, met het zorgteam, met de CLB begeleider die de leerling ook kent.

Systematisch kijken/ordenen

Een ongerust gevoel over een leerling zou altijd moeten leiden tot een breed kijken naar het kind in zijn ontwikkeling en context. Maak je gevoel concreet door signalen bij elkaar te zetten, op verschillende domeinen :

Ontwikkeling

Taal	<ul style="list-style-type: none"> •Wat zegt de leerling? •Vertelt deze zelf iets over de moeilijkheden ?
Gedrag	<ul style="list-style-type: none"> •Wat toont de leerling ? Is er een plotselinge gedragsverandering? •Bijvoorbeeld : onrustig, prikkelbaar, lusteloos, angstig.. •Kijk ook naar relatie met leeftijdsgenoten : weinig of geen vrienden, achterdochtig, ...
Lichaam	<ul style="list-style-type: none"> •Heeft de leerling lichamelijke klachten ? •Zien we letsels ?
Symbolen	<ul style="list-style-type: none"> •Wat toont de leerling in spel of tekeningen ?

Context

Zien we de ouders op school ? Wie brengt/haalt de leerling ? Komen de ouders naar het oudercontact ? Is de leerling in orde met zijn materiaal ? Is er opvolging van thuis ? Hoe is de relatie ouders/school ? Zijn de ouders betrokken bij het schoolse gebeuren ? Vertelt het kind over thuis ?

Signaleren is in de eerste plaats waarnemen wat er te zien is. De meeste kinderen praten niet spontaan over hun mishandeling. De hardnekkigheid van het stilzwijgen is een universeel gegeven. Duidelijke, expliciete signalen (bijvoorbeeld : duidelijke handafdruk op de huid) worden weinig gezien, meestal gaat het over vage, minder duidelijke signalen.

Probeer zo concreet mogelijk te omschrijven wat opvalt en verontrust : Wat is er veranderd/anders ? Wanneer is het begonnen ? Plotseling of geleidelijk ? Welke signalen maken ongerust ? Wanneer zie je deze signalen of dit gedrag ? Hoe vaak ?

Maak altijd een duidelijk onderscheid tussen wat je ziet (huilbuien, verwondingen, ...), wat je hoort (geruchten) en wat je vermoedt (interpretaties).

De leerkracht moet zich ervan bewust zijn dat observaties zich steeds afspelen binnen een bepaalde context, zo kan de leerling in verschillende situaties andere signalen tonen of ander gedrag stellen.

Het doel van signaleren is nooit “bewijzen” verzamelen, maar wèl hulp op gang brengen.

3. Mogelijke (concrete) signalen van kindermishandeling/verwaarlozing

Bij lichamelijke mishandeling of verwaarlozing : onverklaarbare blauwe plekken of breuken, littekens van brandwonden, kale plekken in het haar, moe zijn of lusteloosheid vertonen, verwaarloosde gezondheid, armoedige kledij...

Bij emotionele mishandeling of verwaarlozing : spreek- en/of leerproblemen, asociaal gedrag, te meegaand of te passief, te veel aandacht opeisen, zelden spontaan glimlachen of spelen...

Bij seksueel misbruik : afkerig staan tegenover of overdreven zoeken naar lichamelijk contact, agressief of teruggetrokken zijn, hyperventileren, depressief zijn, onverklaarbare buikpijn hebben, uitdagend seksueel gedrag vertonen, ...

! Signalen zijn niet éénduidig en kunnen verschillend geïnterpreteerd worden.

Het signaleren van de leerkracht kan een eerste stap zijn in het opstarten van het hulpverleningsproces.

BIJLAGE 3 : INSCHATTEN VAN ONVEILIGHEID EN DRINGENDHEID

Dringendheid

Is er tijdsdruk ?

In het algemeen genomen : **nee !**

! Weet dat signalen van kindermishandeling over het algemeen 4 tot 6 jaar getoond worden vooraleer ze ernstig genomen worden. Wat je ziet is meestal niet recent begonnen. Er is dus tijd om na te denken en goed te plannen. Geen leerling is gebaat bij onbezonnen actie. Zorg wel dat uitstel geen afstel wordt.

Uitzondering :

- Bij letsels moet onmiddellijk opgetreden worden. Overleg in deze situaties altijd met de CLB-arts ook als er onzekerheid is over de oorsprong. Ook de huisarts kan hierbij helpen.
- Een leerling laat horen niet meer naar huis te willen. Dan moet je onmiddellijk handelen. Neem contact met het CLB voor overleg.

Onveiligheid inschatten

Enge onveiligheid : reëel gevaar voor de fysieke integriteit van de leerling.

Brede onveiligheid : ontwikkelingskansen van de leerling zijn in het gedrang.

Luister en kijk naar :

- aard en ernst van de letsels
- aard en ernst van het verhaal van de leerling

Ook hier :

Dringendheid en veiligheid inschatten doe je niet alleen. Spreek erover en laat je ondersteunen door het zorgteam op school, het CLB en/of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling

BIJLAGE 4 : GESPREK MET DE LEERLING

We weten dat onderzoek uitwijst dat het voor mishandelde kinderen een groot verschil uitmaakt als er ooit een volwassene met hem of haar gesproken heeft over de situatie thuis en daarbij heeft laten merken te zien wat er gebeurt en uit te spreken dat het niet de schuld van het kind is. Met die kinderen gaat het later beter dan met kinderen waar nooit iemand zo'n opmerking gemaakt heeft.

Aandachtspunten

- zorg voor een rustige plaats en voldoende tijd.
- hou rekening met de leeftijd en de ontwikkelingsfase van de leerling. Ook met jonge kinderen kan gepraat worden.
- zorg dat de leerling duidelijk weet wat je na het gesprek gaat doen (vb : ik ga nadenken wat ik voor jou kan doen, ik kom morgen terug met je praten, ik ga overleggen met mensen waarvan ik weet dat ze ouders en kinderen kunnen helpen...).
- blijf steunen : maak duidelijk dat hij niet de enige is wie zoiets overkomt en dat er hulp mogelijk is.
- de boodschap moet zijn dat jij gelooft in hulp en dat je zal helpen dit te organiseren.

Betrokkenheid en bezorgdheid tonen

- toon je eigen ongerustheid ("Ik zie dat het niet zo goed met je gaat, en ik maak me zorgen. Ik wil hier met jou over praten"). Praat eerst vooral zelf en vertaal je ongerustheid niet meteen exclusief in termen van mishandeling. Blijf opening geven op de veelheid van mogelijkheden die een rol kunnen spelen. Bespreek wat je waargenomen hebt bij de leerling. Ook al zegt de leerling niets, hij krijgt wel de boodschap dat er iemand ongerust is en zich zorgen maakt.

 - maak geen beloftes die je niet kan waarmaken. (Mishandelde kinderen zijn hiervoor zeer alert en zullen eens te meer achterblijven met het idee dat volwassenen niet te vertrouwen zijn).

- als een leerling zijn verhaal bij je kwijt wil is het belangrijk dat je luistert. Spreken kost de leerling vaak zoveel inspanning dat het een rustige, niet-bedreigende sfeer nodig heeft. (De leerling is gekwetst, voelt zich schuldig, schaamt zich en is altijd loyaal aan zijn ouders. Geen kind zo loyaal als een mishandeld kind.)

- Schenk de leerling tijd en vertrouwen.

- Vraag de leerling niet uit, maar laat hem in zijn eigen tempo en met zijn eigen woorden vertellen.

- aanvaard het verhaal van de leerling. Spreek je waardering uit dat hij je in vertrouwen neemt. (Maak geen strijd over "de waarheid" - Is alles letterlijk waar wat de leerling vertelt ? Die vraag moet ons niet bezighouden, wat we doen is geen gerechtelijk onderzoek, maar wel een aanzet geven om op zijn minst iets te doen met verontrustende signalen.

- vertel de leerling dat wat er gebeurd is niet zijn schuld is. Ga niet in op de oorzaak. (“Ik zie dat je het moeilijk hebt en ik weet dat het niet jouw schuld is.” “Ik ga proberen iets te doen met jouw verhaal. Het is niet goed dat kinderen geslagen/verwaarloosd/vernederd/misbruikt worden. Kinderen kunnen daar niets aan doen”).) Uit geen beschuldigingen aan het adres van de ouders.
- hou je gevoelens onder controle. Het verhaal van de leerling kan grote emoties, afkeer, walging of woede bij je teweegbrengen. Een neutrale houding, zonder veroordeling of afkeer stimuleert het vertrouwen van de leerling in de leerkracht.
- soms komt de leerling later terug op een eerder gegeven verhaal van moeilijkheden. Meestal toont dit iets van hun verwarring en hun angst over mogelijke gevolgen. Ze testen op deze manier ook hoe snel volwassenen een moeilijk thema terug loslaten.

Geheimhouding

“Ik heb beloofd aan de leerling om er met niemand over te praten”

De leerling vraagt geheimhouding :

- Denk na over de “vraag achter de vraag”- leerling is erg bang voor de gevolgen, angst is vaak heel groot.
- Beloof geen totale geheimhouding. Zeg wel dat je over sommige geheimen moet praten om hulp mogelijk te maken.
- Discretie kan je wel beloven is ook aangewezen.
- Vraag aan de leerling ook nooit geheimhouding over jouw gesprek.

BIJLAGE 5 : GESPREK MET OUDERS

Aandachtspunten

! Kindermishandeling komt vaak voor door pedagogische onmacht van ouders.

! Bij kindermishandeling of geweld in gezinnen weten vele ouders dat er wat misloopt thuis.

! Vele ouders zijn bereid een gepaste verwijzing voor hulp te aanvaarden in een respectvol gesprek.

! Ongeveer 7/10 ouders gaan in op het hulpverleningsaanbod. Bij 3/10 loopt het mis. Ouders gaan niet in op de uitnodiging voor gesprek, blijven weg op school, komen wel om zich boos te maken. Blijf niet eindeloos proberen en vraag een overleg met het CLB of advies bij het VK

- Bereid het gesprek goed voor, bij voorkeur samen met het CLB;

- De leerkracht (en/of zorgcoördinator) nodigt de ouders uit om haar bezorgdheid aan de ouders mee te delen. Het gaat hier om een “algemene bezorgdheid” o.b.v. het concreet geobserveerde gedrag of signalen.

- Bespreek niet de vermoedens maar de zorgen.

- Het kan nooit de bedoeling zijn dat de leerkracht de diagnose kindermishandeling in confrontatie met ouders stelt.

- Bekijk de ouders als partners. Vermijd een relatie van “op het matje roepen” of veroordeling en streef naar gezamenlijke bezorgdheid en samenwerking met de ouders.

- Handel voorzichtig en vertel niet zomaar wat het kind je toevertrouwde. Blijf uit het verhaal van het kind.

- Probeer vooral de ouders toe te leiden naar hulpverlening : als de leerkracht de ouders kan motiveren om over hun kind te gaan praten met het CLB-team, dan is er al heel wat bereikt.